

FSD3217 EUROPEAN SOCIAL SURVEY 2016: SUOMEN AINEISTO

FSD3217 EUROPEAN SOCIAL SURVEY 2016: FINNISH DATA

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

European Social Survey 2016

ARVOT JA MIELIPITEET SUOMESSA

TYÖOHJEET

VASTUUHENKILÖT:

Professori Heikki Ervasti
Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos
p. 040 511 7146
heikki.ervasti@utu.fi

Tutkija Marika Jokinen
p. 029 551 3270
marika.jokinen@stat.fi

Tutkija Anna-Kaarina Potila
Tilastokeskus
p. 029 551 2680
anna-kaarina.potila@stat.fi

SISÄLLYSLUETTELO

1. TAUSTAA	3
1.1. Tausta ja osallistujamaat	3
1.2. Tavoitteet ja merkitys	3
1.3. Tutkimuksen sisältö	4
2. OTOS	4
2.1. Edustavuus	4
2.2. Ylipeitto	4
3. KENTTÄTYÖT	5
3.1. Kenttätyöaika ja tavoite	5
3.2. Seuranta ja palaute	5
3.3. Kenttätyön vaiheet	6
3.4. Motivointi	7
3.5. Parhaat käytännöt	8
4. KÄYNTIHAASTATTELU	9
4.1. Haastattelun aluksi	9
4.2. Varsinainen haastattelu	9
5. MATERIAALI	10
6. KATOTYÖ	10
7. VALIDOINTI	11
8. TUTKIMUSTULOSTEN JULKAISU	12
9. KYSYMYSKOHTAISET OHJEET	12
10. LOPUKSI	15

1. TAUSTAA

1.1. Tausta ja osallistujamaat

ESS (European Social Survey) on eurooppalainen tutkimushanke, jonka 8. kierroksen **tiedonkeruu toteutetaan 19.9.2016 - 31.1.2017**. Tutkimuksen kenttätyönimi ja viestinnässä käytettävä nimi on *Arvot ja mielipiteet Suomessa*. Työaikakoodi **A3724**.

ESS-tutkimus tehdään kahden vuoden välein. Tähän mennessä tutkimukselle on kertynyt aikasarjaa 14 vuoden ajalta. Tilastokeskus on vastannut Suomen tietojen keruusta alusta alkaen. Norjaan kansainväliseen tietoarkistoon toimitetut koko aikasarjan kattavat kansalliset aineistot löytyvät osoitteesta: www.europeansocialsurvey.org

Osa maista, kuten Suomi ja Ruotsi, ovat osallistuneet kaikkiin ESS-kierroksiin ja osa vain joihinkin. Lopullista osallistujamaiden määrää vuoden 2016 kierrokselle ei ole vielä vahvistettu mutta ainakin seuraavat alle listatut maat (20) ovat tällä kierroksella mukana. Kaikkiaan eri kierroksille on osallistunut 36 eri maata.

Alankomaat	Iso-Britannia	Norja	Ruotsi	Sveitsi
Belgia	Israel	Portugali	Saksa	Tsekki
Irlanti	Itävalta	Puola	Slovenia	Venäjä
Islanti	Liettua	Ranska	Suomi	Viro

1.2. Tavoitteet ja merkitys

ESS:n tavoitteena on saada kuva siitä, kuinka ihmisten asenteet, uskomukset ja käyttäytyminen muuttuvat yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Tällaista tietoa tarvitaan tutkimukseen, jossa yhteiskunnan kehityskulkuja pyritään selittämään ja ymmärtämään. Kansainvälisessä tutkijayhteisössä ESS onkin saanut osakseen laajaa huomiota ja arvostusta. Aineistojen suosio on kasvanut tasaiseen tahtiin. Tällä hetkellä 2016 ESS:n kansainvälisellä aineistolla on rekisteröityneitä käyttäjiä noin 95 000.

Tutkimustietoa ihmisten asenteista, käyttäytymisestä ja toiveista tarvitaan, jotta pyrkimyksiä yhteiskunnallisen elämän eri osa-alueiden kehittämiseksi voidaan edistää. Tutkimusaineistoa voivat hyödyntää niin Euroopan komissio, eri maiden hallitukset, tutkijat, päätöksentekijät kuin tiedotusvälineetkin. Lisäksi tutkimustulokset kiinnostavat tavallisia kansalaisia, jotka lukevat tuloksista tiedotusvälineistä. Aineistolla on myös historiallista arvoa. Myöhemmin voidaan nähdä, kuinka eri maiden asukkaat ovat keskuudessaan ja muihin maihin verrattuna kokeneet yhteiskunnalliset muutokset niiden eri vaiheissa.

ESSin menetelmälliset tavoitteet ovat korkealla. Vuonna 2005 ESS sai ensimmäisenä haastattelututkimuksena EU-komission arvostetun Descartes -tiedepalkinnon. Eri maiden välisen vertailun mahdollistava aineisto on kerättävä siten, että koko tiedontuotantoprosessi toteutetaan mahdollisimman samalla lailla kaikissa tutkimukseen osallistuvissa maissa. On myös tärkeää, että prosessi on mahdollisimman läpinäkyvä arvioinnin tekemiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että yhteydenottolomake on täytetty kaikista otokseen kuuluvista kohteista ja että yhteydenottomerkinnät ovat ajantasaisia kattaen koko tiedonkeruuprosessin ensimmäisestä yhteydenotosta lopputuloskoodiin.

ESS saa rahoitusta Euroopan komissiolta. Kenttätyön kussakin osallistuvassa maassa rahoittavat kansalliset tiederahastot. Suomessa ESS-tutkimusta rahoittaa Suomen Akatemia. Kustakin

Marika Jokinen
Anna-Kaarina Potila

osallistujamaasta on valittu tiedonkeruuorganisaatio sekä kansallinen tutkimuskoordinaattori, joka toimii tiedonkeruuorganisaation ja kansainvälisen tutkijaryhmän välisenä yhteyshenkilönä. Suomessa tiedonkeruusta ja aineiston muodostamisesta vastaa Tilastokeskus. **Kansallisena koordinaattorina toimii professori Heikki Ervasti Turun yliopiston Sosiaalitieteiden laitokselta.**

1.3. Tutkimuksen sisältö

Haastattelussa on kysymyksiä monelta elämän osa-alueelta. Kysymysten aiheet on jaettu eri osioihin. Osiot A, B, C, F ja H ovat pysyneet joitain muutoksia lukuun ottamatta ennallaan, kun taas osiot D ja E ovat uusia, vaihtuvia. Osiossa I testataan kysymysten ja vastauskaalojen toimivuutta. Alla on mainittu eri osioiden sisältämät aihepiirit.

<u>osio</u>	<u>kysymys</u>	<u>aihepiiri</u>
A	A1-A6	Internetin käyttö, sosiaalinen luottamus
B	B1-43	Politiikka, yhteiskunnan tila, osallistuminen
C	C1-C31	Subjekttiivinen hyvinvointi, uskonto, etnisyys
<i>D</i>	<i>D1-D44</i>	<i>Ilmastoasiat ja energiansaanti</i>
<i>E</i>	<i>E1-E40</i>	<i>Hyvinvointi, sosiaalietuudet ja yhdenvertaisuus</i>
F	F1-F61	Sosiodemografiset taustatiedot
H	H1a-u	Itsensä analysointi
<i>I</i>	<i>I1-I24</i>	<i>Satunnaistettu osio, menetelmäkysymykset</i>
J	J1-J9	Haastattelutilanne
N	N1-N5	Asuinympäristö

2. OTOS

2.1. Edustavuus

ESS:n otokseen on poimittu Tilastokeskuksen Suomen väestöä koskevasta tietokannasta satunnaisesti **3 400 henkilöä**, jotka ovat iältään vähintään 15-vuotiaita. Yläikärajaa ei ole.

Otos edustaa Suomessa asuvaa 15 vuotta täyttänyttä väestöä. **Aineiston perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä koko väestön asenteista ja mielipiteistä.** Yksi haastateltava edustaa noin 1 300 suomalaista. Tähän perustuen otokseen valittua henkilöä ei voi vaihtaa toiseen henkilöön.

Haastatteluun on osallistuttava henkilökohtaisesti, eikä kukaan muu henkilö voi vastata valitun haastateltavan puolesta. Joissakin tapauksissa ulkopuolinen henkilö voi avustaa haastateltavaa, joka voi olla esim. vanhus tai vammainen. Haastateltavan tulee kuitenkin itse pystyä vastaukset antamaan, eikä avustaja saa vaikuttaa vastauksiin millään tavoin. Tulkkia ei saa käyttää. Käytetyt kielet ovat suomi ja ruotsi.

2.2. Ylipeitto

Koko kenttätyöjakson ajan laitoksissa tai ulkomailla asuvat jätetään haastattelemaan. Laitosväestöön kuuluvia ovat mm. vanhainkodeissa, sairaaloissa, koulukodeissa tai vankiloissa elävät. Joskus rajanveto laitoksen ja esim. vanhusten palvelutalon välillä voi olla vaikea hahmottaa. Palvelutalon määritelmänä voidaan pitää sitä, että vanhus asuu omassa huoneessaan. Palvelutalossa asuvilta pyritään saamaan haastattelu.

Laitoksia eivät ole opiskelija-asuntolat eivätkä työsuhteenasuntolat. Laitosväestöön eivät kuulu laitoksissa työskentelevät henkilöt, vaikka heidän asuntonsa olisikin laitoksen yhteydessä. Laitosväestöä eivät myöskään ole asevelvollisuuttaan suorittamassa olevat henkilöt. Kaikilta em. ryhmiltä pyritään saamaan haastattelu.

3. KENTTÄTYÖT

3.1. Kenttätyöaika ja tavoite

Varsinainen kenttätyöaika on 19.9.2016 - 31.1.2017. Tammikuussa keskitytään katotyöhön. Viimeisetkin kohteet tulee palauttaa Tilastokeskukseen tammikuun loppuun mennessä. Datan toimittamisen aikataulu on tiukka. Muokattu data pitää toimittaa kansainväliseen tietovarastoon 28.2.2017 mennessä.

Tavoitteenamme on 70 % vastausosuus. Mahdollisimman korkea vastausprosentti varmistaa, että aineisto edustaa määriteltyä tutkimusjoukkoa. Hyvä vastausprosentti on kaikkien haastattelu- ja kyselytutkimusten helpon ymmärrettävä ja yleisimmin käytetty laadun mittari. ESS:n sääntöjen mukaan **ei-tavoitettujen osuus ei saa ylittää kolmea prosenttia otoksesta (n=102).**

3.2. Seuranta ja palaute

Tiedonkeruu-aikaa on hieman alle viisi kuukautta. Haastatteluiden sopiminen aloitetaan heti 19.9. Kenttätyön etenemistä seurataan viikoittain ja **kahden viikon** välein tehdään raportti kansainväliselle seurantar ryhmälle.

Kenttätyöaikataulu tulee olla etupainotteinen. **Periaate on, että muutaman saadun haastattelun jälkeen, kun hyvä vire on saavutettu, kenttätyöt jatkuvat ensisijaisesti sellaisten kohdehenkilöiden tavoittelulla, jotka itse koet vaikeiksi ja hankaliksi.** Tämä on tehokas keino ylläpitää hyvää työväireä koko kenttätyövaiheen ajan, kun tehdään vuoronperään ”helppoja” ja ”vaikeita” kohteita. Myös aineistoa karttuu tasaisemmin.

Tällä tavoin työskennellen varmistetaan se, että vaikeasti tavoitelluille ehditään lähettää tarvittaessa uusia kirjeitä. Kokemus on osoittanut, että myöhään aloitettu kenttätyö johtaa usein siihen, että haastateltavien tavoittamiseen ei riitä kylliksi aikaa ja ei-tavoitettujen osuus kasvaa liian suureksi.

Kenttätöiden tavoitteena on, että jokainen haastattelija on aloittanut haastattelujen tekemisen 7.10. mennessä (taulukko 1). Kirje (ennakkoinformaatio) kaikille haastateltaville tulee olla lähetetty **30.10.** mennessä. Yhteydenotto (soitto, tekstiviesti, sähköposti, käynti) kaikkiin haastateltaviin tulee olla tehty **15.11.** mennessä. Tammikuu on varattu **ainoastaan** katotyötapausten kanssa työskentelyyn.

Taulukossa 1 on esitetty **suositeltava** kenttätyövaiheiden edistymistähti. Siinä ei ole huomioitu ylipeittotapauksia. Suunnitelmassa on kuitenkin pyritty huomioimaan samanaikaisesti THL:n Juomatapa-tutkimukseen tehtävien haastattelujen kenttätyövaiheet, jotka käynnistyvät hieman ESS-tutkimusta aikaisemmin. **Huolellisen ja yksityiskohtaisen työsuunnitelman tekeminen on erityisen tärkeää nyt, kun kentällä on useita samanaikaisia käyntihaastattelututkimuksia.**

Tiedonkeruun seurantalukuja, kuten tehtyjen haastattelujen kertymää ja katoon merkittyjen kohteiden määriä, julkaistaan Metkan keskustelupalstalla. Asiasta tiedotetaan myös sähköpostitse säännöllisin

Marika Jokinen
Anna-Kaarina Potila

väliajoin kenttätöiden aikana. Samassa yhteydessä annetaan yleispalautetta kenttätöiden etenemisestä.

Pvm	Tehtävä	% -osuus	N
19.9. – 30.9.	1. erä kirjeitä lähetetty		
26.9. – 7.10.	Haastattelut aloitettu		
9.10.	Haastatteluja tehtynä	20 %	476
28.10.	Haastatteluja tehtynä	40 %	952
30.10.	Kaikki kirjeet lähetetty		
15.11.	Yhteydenotto kaikkiin tehty		
20.11.	Haastatteluja tehtynä	60 %	1428
31.12.2016	Haastatteluja tehtynä	80 %	1904
31.1.2017	Kaikki haastattelut tehty	100 %	2380

Taulukko 1. Kenttätöövaiheen tavoiteaikataulu.

3.3. Kenttätöön vaiheet

Kenttätö koostuu **karkeasti** ottaen seuraavista vaiheista:

1. Suunnittele huolellisesti itsellesi työ- ja tavoitesuunnitelma ottaen huomioon muut työt.
2. Tarkista kohdehenkilön yhteystiedot aina tarvittaessa.
3. Lähetä saatekirje, esite, taskutilasto ja purkkapussi.
4. Ota yhteys haastateltavaan pääasiassa puhelimitse haastatteluajan sopimiseksi. Jos puhelinumeroa ei löydy, tee käynti. **Jokainen** yhteydenotto merkitään Haasteliin.
5. Tee **käyntihaastattelu noudattaen standardoitua haastattelumenetelmää**.
6. Täytä asuin ympäristö- ja haastattelutilannekysymykset sekä viimeistelemme yhteydenottomerkinnät. Asuin ympäristökysymykset täytetään **myös katokohteilta**.
7. Palauta valmiit tapaukset Tilastokeskukseen.
8. Työskentele positiivisella mielellä ja järkevästi - liialliset yhteydenotot "kuluttavat" haastateltavan loppuun. Jätä mahdollisuus myös katotyötä tekeville työkaverillesi.
9. Ole ylpeä kaikista saaduista haastatteluista! Iloitse omista ja toisten onnistumisista. Jokaisen panos on yhtä tärkeä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi.
10. Merkitse tehdyt työtunnit työaikakoodille A3724.

Merkitse lopputuloskoodi Blaise-lomakkeelle vasta, kun olet täyttänyt kaikki vaaditut kohdat, eikä haastateltavaan enää oteta yhteyttä. Lopputuloskoodi merkitään lomakkeelle vasta, kun olet vastannut myös asuinympäristö- ja haastattelutilannekysymyksiin. **HUOM: Täytä asuinympäristökysymykset ensin paperilomakkeelle ja vie tiedot koneelle vasta kun tiedät kohteen lopputuloskoodin (näin toimien välttyä lomakkeen mahdolliselta lukkiutumiselta).**

Tee yhteydenottomerkinnät **kaikista** yhteydenotoista huolella. Yhteydenottomerkinnöistä koostetaan aineisto toimitettavaksi kansainväliseen tietoaarkistoon ja tietoja käytetään tiedonkeruun laadun analysointiin. **Aineiston onnistunut koostaminen edellyttää, että merkinnät on tehty huolellisesti ja ne ovat oikein.**

Saatekirje ja esite on hyvä olla mukana haastatteluun mentäessä. Voi olla, että haastateltava on jo unohtanut saaneensa kirjeen ja esitteen tai ne ovat hävinneet. Saatekirjeestä ja esitteestä löytyvät tiivistetyt perustiedot tutkimuksesta. Myös tutkimuksesta kertova lyhyt video on hyvä pitää mukana. Voit näyttää videon halutessasi haastateltavalle puhelimestasi tutkimukseen ja aiheeseen orientoitumiseksi.

Jokaiseen ei-tavoitettuun haastateltavaan otetaan yhteyttä vähintään **neljä** kertaa ennen kuin tapaus luokitellaan kadoksi. Puhelimitse tehtävien yhteydenottojen määrää ei kuitenkaan ole rajoitettu, mutta jos haastateltava ei 7-10 soittokerran jälkeen ole vastannut, harkitse käyntiä. **Yhteydenotot ajoitetaan eri kellonaikoihin ja viikonpäiviin siten, että vähintään yksi yhteydenotto tulee olla illalla ja yksi viikonloppuna.** Mikäli haastateltavalle löytyy toimiva puhelinnumero, eikä siihen vastata, tehdään ainakin yksi käynti. Mikäli toimivaa puhelinnumeroa ei löydetä, käydään paikan päällä jopa **neljä** kertaa.

Mikäli haastateltava kieltäytyy osallistumasta, asuinympäristökysymyksiin on silti vastattava käymällä haastateltavan osoitteessa (havainnointi tieltä tai muulta julkiselta alueelta). Tämä kannattaa ottaa huomioon, kun suunnittelee matkareittiä samalla suunnalla asuvien muiden haastateltavien luo. Kymmenien kilometrien ajomatka pelkkien asuinympäristökysymysten vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista. Epäselvissä tapauksissa ota yhteyttä tutkijoihin (yhteystiedot työohjeen kannessa ja viimeisellä sivulla) tai suunnittelijoihin ja kysy toimintaohjeita.

3.4. Motivointi

Motivoinnissa apunasi ovat motivointikortti sekä ESS-tutkimuskortti. ESS-tutkimuskorttiin on listattu yleisempiä asioita tutkimukseen osallistumiseen motivoimiseksi. Oman motivointikorttinsa jokainen haastattelija täyttää itse ennen haastattelujen aloittamista. Täyttämässä voi käyttää tukena *motivointivinkkejä*, johon on koottu runsaasti ideoita haastateltavan suostutteluun, perusteluja kysymykseen *miksi kannattaa osallistua* ja myös välineitä oman myönteisen asenteen ylläpitämiseksi ja välittämiseksi haastateltavalle.

Haastattelija tekee itse tapauskohtaisesti/tilanteen mukaan päätöksen siitä mitä asioita motivoinnissa kannattaa korostaa kunkin haastateltavan kohdalla. **Motivointikeinoja kannattaa kerrata ja harjoitella ennen yhteydenottoja.**

3.5. Parhaat käytännöt

Alla on listattuna ESS:n kansainvälisissä yleisohjeissa mainitut *Best Practices* eli parhaat käytännöt. Vaikka ne ovat kaikki tuttuja asioita, tulee ne kerrata ennen kenttätöihin ryhtymistä:

1. Sovi haastatteluun rauhallinen paikka, ei mielellään muita henkilöitä kuuloetäisyydellä.
2. Asetu istumaan vastapäätä haastateltavaa siten, että hän ei näe tietokoneen näyttöä.
3. Aluksi voit viitata tutkimukseen yleisesti, esim. viittaus saatekirjeeseen ja esitteeseen.
4. Lue kysymykset täsmällisesti noudattaen standardoitua haastattelumenetelmää eli siten miten ne on esitetty Blaisella, myös **introt**. Tarvittaessa käytä **utelua** haastattelumenetelmän mukaisesti.
5. Pidä huoli siitä, että haastateltavalla on aina oikea vastauskortti käytössä.
6. Haastattelijana et tulkitse mitään etkä auta haastateltavaa. Vain lomakkeen ja työohjeen ja kysymyskohtaisten ohjeiden mukaiset lisäykset sallitaan tarvittaessa.
7. Jos haastateltava keskeyttää kysymyksen, lue kysymys ja vaihtoehdot uudelleen.
8. EOS-vaihtoehtoja tai kieltäytymistä ei lueta.
9. Ole neutraali, haastattelijana et kerro omaa mielipidettäsi tai ota kantaa, onko asia oikein vai väärin.
10. Kysymys luetaan toistettaessakin siten kuin se on Blaisella.
11. Jos haastateltava pyytää toistamaan kysymyksen tai vaihtoehdot, toista ne.
12. Haastattelijana et anna mitään omia määritelmiä kysymyksiin liittyen.
13. Jos haastateltava vastaa EOS, tämä vastaus hyväksytään.
14. Jos vastaus tuntuu olevan ristiriidassa aiempiin vastauksiin nähden, tätä ei millään lailla korjata tai kommentoida, vaan siirrytään eteenpäin.
15. Vastausta ei koskaan tulkita, mihin tahansa numeroon se osuu vastausskaalassa, pitää siis kysyä "minkä numeron annat".
16. Tarkoitus ei ole "rupatella" haastateltavan kanssa, vaan haastattelijan tehtävä on johtaa haastattelua eli pitää "haastattelun langat käsissään".

4. KÄYNTIHAASTATTELU

4.1. Haastattelun aluksi

Haastattelun aluksi kannattaa kertoa muutama seikka varsinaisesta haastattelusta, niin välttyy turhilta selittelyiltä ja ihmetyksiltä. On suositeltavaa mainita mm. seuraavista asioista:

- 1) Maininta mistä on kysymys, viittaus kirjeeseen ja esitteeseen + aiempaan yhteydenottoon
- 2) Haastattelija esittää kysymyksiä, joihin on valmiit vastausvaihtoehdot. Yleensä kysymykseen liittyy kortti, joissa näkyvät vaihtoehdot. Haastattelija noudattaa standardeja, joiden mukaan kysymys on luettava niin kuin se lomakkeella on. Lomakkeella on siirrytty sinutteluun, jolloin kaikista aiemmista teittelymuodoista on luovuttu.
- 3) Kysymyksiin ei ole oikeita eikä vääriä vastauksia.

4.2. Varsinainen haastattelu

Tiedot kerätään tietokoneavusteisina käyntihaastatteluina, PUHELINHAASTATTELUJA EI TEHDÄ MISSÄÄN TAPAUKSESSA, eikä sijaisvastaajia käytetä. Jos haastateltava ei halua haastattelijaa kotiinsa, haastattelu pyritään tekemään jossakin muualla. **Haastattelu kestää noin tunnin**, mutta voi vaihdella huomattavastikin haastateltavan mukaan. Haastateltavan hoputtamista nopeampiin vastauksiin tulee välttää, mutta haastattelun aikana kannattaa korostaa spontaania ”mikä ensin tulee mieleen” vastaustaktiikkaa. Tästä on maininta haastattelun alussa, joka tulee lukea haastateltavalle.

Haastatteluja tehdään vain suomeksi ja ruotsiksi. Jos haastateltava osaa auttavasti suomea sekä puhuu englantia, haastattelua kannattaa yrittää.

Monissa kysymyksissä tarkoituksena on mitata asenteita, jotka spontaanisti nousevat esiin. Jos haastateltavalla ei ole mielipidettä tai tietoa jostakin asiasta ja haastattelu tuntuu juuttuvan paikoilleen, merkitään ”EOS”. Jos haastateltava ei halua vastata esitettyyn kysymykseen, merkitään ”kieltäytyy” ja siirrytään seuraavaan kysymykseen. Jos haastateltava haluaa keskeyttää haastattelun, on syytä yrittää sopia myöhempi ajankohta, jolloin haastattelua voidaan jatkaa. Vain loppuun asti täytetyt lomakkeet otetaan mukaan lopulliseen kansainväliseen aineistoon.

Mukana on paljon mielipidekysymyksiä, joista haastateltava saattaa kysyä täsmennystä. Koska M-kysymyksissä haastateltavaa ei saa auttaa, **kannattaa haastateltavaa kannustaa antamaan vastaus siten, miten hän itse kysymyksen ymmärtää. Kysymystä ei voi tarkentaa tai selventää.**

ESS:ssä on paljon **vastauskortteja**. Vastauskortit on numeroitu juoksevalla numerolla. Sama kortti voi olla käytössä useammassa peräkkäisessä kysymyksessä. Vastauskortit on merkitty Blaiseen punaisella haastattelijan huomion kiinnittämiseksi. Jotkut kysymykset on muotoiltu siten, että korttinumero mainitaan myös kysymyksessä. **Mikäli kysymykseen liittyy vastauskortti, on sitä aina käytettävä.** Tärkeää on myös huomioida, että vastausvaihtoehdot ei ole vastauskortteissa numeroitu. **Numerointi ei ole ESS-tutkimuksen periaatteiden mukaan enää sallittu.** Poikkeuksena mainittakoon huononäköinen tai sokea haastateltava, jolloin vastausvaihtoehdot aina luetaan.

Koska lomake on varsin pitkä, saattaa tulla tarve selata jo tehtyä haastattelua. Eri kysymysosioiden alkuun pääsee helposti avaamalla navigoi-valikon etsintätägi-kohdan (tai suoraan näppäinyhdistelmällä Shift+F9). Ruudulle tulevaan tägiruutuun kirjoita esim. b-kirjain ja näpäytä OK (Enteriä), niin pääset B-osioon.

Haastattelulomakkeella oleviin tekstikenttiin täytettyihin tietoihin (esim. ammattinimikkeet) saa tehtyä lisäyksiä tai muutoksia ilman, että jo kirjoitettu teksti häviää, jos ennen tekstin muokkaamista näpäyttää Insert-näppäintä.

5. MATERIAALI

Alla on lueteltu ESS:in kenttätöissä käytettävä materiaali.

Haastattelijan apuna:

- 1) Kohdelistat & tarrat.
- 2) Blaise-lomake
- 3) Haastattelun paperilomakeversio, jota kannattaa pitää mukana (jos koneongelmia).
- 4) Vastauskorttivihko (kerätään kenttätöiden jälkeen takaisin)
- 5) Havainnointikysymykset -paperi
- 6) Työohje
- 7) ESS-tutkimuskortti ja oma motivointikortti
- 8) Validointilomake 2016

Haastateltavalle postitettavaksi / näytettäväksi:

- 10) Saatekirje (2 erilaista suomeksi ja ruotsiksi)
- 11) Tutkimuksen esite
- 12) Taskutilasto (Suomi Lukuina)
- 13) Purkkapussi (lähetetään vain yksi peruskirjeen mukana)
- 14) ESS 2014-tuloksia kortti ja uutisotsikoita sisältävä kortti, jotka voi tarvittaessa näyttää haastattelun **lopuksi**.

Vastanneiden kesken arvotaan:

Tablettitietokone ja rahalahjakortteja arvoltaan 300 euroa S- tai K-ryhmän liikkeisiin.

6. KATOTYÖ

Kadon pienentämiseksi tehdään katotyötä siirtämällä tai vaihtamalla kieltäytyneitä ja/tai hankalia, tavoittamattomia vastaajia haastattelijoiden kesken. Kieltäytyneiden uusintayhteydenottoja varten on käytössä kieltäytyneen kirje. Katotyöskentelyn lisäksi oman alueryhmän tapaamisissa vaihdetaan kokemuksia ja hyviä ideoita haastateltavien mukaan saamiseksi.

Katotyötä tehdään pääsääntöisesti oman alueryhmän sisällä katoparityöskentelynä, myös kolmen henkilön pienryhmä on mahdollinen. Kaikki tutkimuksessa mukana olevat haastattelijat osallistuvat katotyöhön. Alueryhmät sopivat katotyöpareista (ryhmästä). Katoparit ilmoitetaan omalle esimiehelle. Katotyön tuloksia käsitellään keskustellen alueryhmätapaamisissa.

Yhteydenpito katoparin kanssa hoidetaan puhelimitse. Katotapauksista neuvotellaan parin (tai ryhmän) kanssa ja päätetään yhdessä, miten katojen kanssa menetellään. Katotyöhön siirtämistä suositellaan suhteellisen herkästi. Ehdottoman selvät tapaukset voidaan päättää merkitä suoraan kadoksi. Tällöinkin yhteydenottomerkinnöissä pitäisi olla tieto siitä, että tapauksesta on keskusteltu parin/ryhmän kanssa ja päädytty suoraan katomerkinntään.

Vain katotyöhön otetut vastaajat siirretään katoparille. Siirrot tehdään suoraan parien kesken. Yhteydenottomerkintöihin kirjataan siirrot katotyöhön. Lopulliset katomerkinntät tehdään vasta parin kanssa käydyn keskustelun jälkeen.

Katotyöskentelyn keinot:

1. *Jätetään tarpeeksi pitkä väli ennen uutta yhteydenottoa.*
2. *Alkuperäinen haastattelija ei mainitse katotyöstä haastateltavalle, vaan pyrkii jättämään aina tilanteen sellaiseksi, että katotyöparin on luonteva ottaa haastateltavaan vielä kerran yhteyttä.*
3. *Alkuperäinen haastattelija ei työstä ihan loppuun, jotta katohaastattelijalle jää mahdollisuus onnistua (ei liikaa/liian tiheästi yhteydenottoja).*
4. *Jos haastateltava ei vastaa puheluihin kokeillaan katoparin puhelua toisesta numerosta.*
5. *Elisa hallintaliittymän oman numeron voi vaihtaa tilapäisesti näyttämään TK:n numeroa.*

Katotyöskentelyssä alkuperäinen haastattelija tekee normaalisti yhteydenottomerkinnät ja kadon kuvauksen (yhteydenottoihin myös merkintä "siirretty katotyöhön") sähköisen kohdelomakkeen yhteydenotot-välilehdelle. Tämän jälkeen tehdään siirto toiselle haastattelijalle katotyöskentelyyn. Jos vastaaja jää kadoksi, siirron saanut haastattelija siirtää sen normaalina siirtona yhteydenottomerkintöineen (yhteydenottoihin myös merkintä "palautetaan katotyöstä") takaisin alkuperäiselle haastattelijalle, joka merkitsee lopullisen katokoodin haastattelulomakkeelle.

7. VALIDOINTI

ESS:n säännöt edellyttävät, että kaikki osallistuvat maat tekevät jälkikäteissoittoja haastateltaville. Useimpiin kansainvälisiin tutkimuksiin liittyy tällainen lisäselvitys johtuen eri maiden tiedonkeruuorganisaatioiden kirjavuudesta. Samassa yhteydessä tulemme kysymään mm. niistä syistä, mitkä motivoivat haastateltavaa osallistumaan tutkimuksen. Näitä tietoja käytetään muissa vastaavissa projekteissa.

Haastatelluista ja kadoista noin 10 prosenttiin otetaan jälkikäteen yhteyttä ja kysytään haastatteluun osallistumisesta tai ei osallistumisesta muutamalla kysymyksellä. Jokaiselta haastattelijalta arvotaan kaksi kohdetta lyhyeen jatko haastatteluun. Nämä ns. validointi-haastattelut tehdään ennen vuodenvaihdetta useammassa erässä.

Puhelinsoitot tehdään CATI-keskuksesta. Tästä mahdollisesta jälkikäteen tehtävästä yhteydenotosta mainitaan ESS-haastattelun lopuksi. **Yhteystiedot on päivitettävä vastaajan**

yhteystietolomakkeelle. Kyseistä puhelinnumeroa käytetään, kun CATI-keskuksesta tehdään yhteydenottoja haastateltaviin.

Jos haastateltava validointi-haastattelun yhteydessä ilmoittaa, että ei muista haastattelua tai yhteydenottoa, tarkistetaan kaikki tällaiset tapaukset erikseen.

8. TUTKIMUSTULOSTEN JULKAISU

Tutkimustuloksia (raportteja, lehtiartikkeleita jne.) alkaa ilmestyä noin vuoden kuluttua tiedonkeruun päättymisen jälkeen eli vuoden 2017 lopussa. Aikaa kuluu näinkin paljon, koska mitään ei saa julkaista ennen kuin koko (kansainvälinen) aineisto on kasassa ja tarkistettu.

Mikäli joku haastateltava haluaa tutustua lähemmin tutkimukseen, voi hänet ohjata lisätiedon äärelle esitteen takasivulta löytyvän linkin kautta. Tutkimuksella on omat tiedonkeruusivut, jonne on viety kaikki tutkimuksesta kertova materiaali: <http://tilastokeskus.fi/ess>

Kiinnostuneille voi antaa myös Heikin yhteystiedot. Heikki päättää mahdollisista toimenpiteistä.

9. KYSYMYSKOHTAISET OHJEET

ESS:n yleisohjeiden mukaan kysymyskohtaisia ohjeita pitää käyttää mahdollisimman vähän. Tämä on selvää etenkin M-kysymyksissä, mutta myös tosiasiakysymyksissä kysymyksen toistaminen toimii yleensä parhaiten. Poikkeuksia lukuun ottamatta yksi toistokerta riittää. Hankalissa kohdissa kannattaa haastateltavaa muistuttaa katsomaan kortin vastaus-vaihtoehtoja. Myös kieltäytyminen ja EOS ovat käyviä vastauksia yksittäisiin kysymyksiin.

A1a ja A1b (tiedotusvälineet): uutisten katseluun, kuunteluun ja lukemiseen käytetty aika tavallisena arkipäivänä. Vastaus annetaan tunteina ja minuutteina.

B14, B14b (puolueet): joskus voi tulla kiusallisia tilanteita, jos lähellä on muita ihmisiä, jotka voivat kuulla vastauksen. Näissä tapauksissa voi haastateltavaa pyytää kirjoittamaan vastauksen paperille (pidä ylimääräistä paperia ja kynää mukana). Näissä kohdissa ei ESS:n sääntöjen mukaan saanut ottaa käyttöön korttia, koska kortti saattaisi vaikuttaa tuloksiin.

B15 (yhteys poliitikkoon tai virkamieheen): henkilökohtaisten asioiden hoito, vaikkapa omasta rakennusluvasta keskusteleminen, ei kuulu kysymyksen piiriin.

B17 (järjestö tai yhdistys): mikä tahansa yhdistys tai järjestö (esim. harrastusyhdistys) kelpaa, ei siis tarvitse liittyä politiikkaan. Taloyhtiön hallitusta ei lasketa mukaan. Rahankeräys yhdistykselle (kerääjänä) kuuluu mukaan, mutta rahan anto keräykseen ei.

C12 & C14 (uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen):

Kysymyksellä haetaan ihmisen näkemystä/tuntemusta siihen, katsooko hän kuuluvansa johonkin uskonnolliseen yhteisöön.

Sillä ei tarkoiteta ainoastaan "virallista kirkkoon kuulumista" tai "virallista jäsenyyttä".

Henkilö voi olla kirkon jäsen, mutta katsoa kuuluvansa johonkin toiseen uskonnolliseen yhteisöön. Jos haastateltavaa jää pohtimaan ääneen asiaa, niin voi mainita kysymyksen yhteydessä, että

Marika Jokinen
Anna-Kaarina Potila

kysymyksellä haetaan haastateltavan **henkilökohtaista tuntemusta** johonkin uskonnolliseen yhteisöön kuulumisesta (vaikka kysymys on merkitty M-kysymykseksi).

Kuten yllä B14, B14b ohjeessa, kiusalliset tilanteet voi yrittää välttää paperille kirjoittamisen avulla.

Yli 95 % haastateltavista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Muut ryhmät ovat hyvin pieniä. Herätysliikkeisiin (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus ja evankelioiva herätyskristillisyys) samaistuvat henkilöt ovat yleensä evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä ja heidät myös merkitään evankelis-luterilaisen kirkon jäseniksi kohtaan 1.

Mikäli johonkin harvinaiseen suuntaukseen kuuluva haastateltava käyttää suuntauksestaan sellaista nimitystä, jota ei voi tunnistaa kysymysten vastausvaihtoehdoista, häntä voi pyytää tarkentamaan esimerkiksi siltä osin, kuuluuko hän evankelis-luterilaiseen kirkkoon vai ei. Harvinaisimmissa tapauksissa voidaan kysyä, onko hänen edustamansa suuntauksensa a) kristillinen ja b) protestanttinen, jolloin oikea vaihtoehto loogisesti löytyykin.

Jos haastateltava kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhteisöön, merkitään se, jonka haastateltava kokee itselleen läheisemmäksi.

C19 (syrjinnän syyt): vastauksen jälkeen on suositeltavaa udella, onko muita syrjimisen perusteita. Vastausvaihtoehtoja ei lueta.

D4-D10: Kysymyksissä esitetään eri energialähteitä ja osassa käytetty termistö voi olla osalle haastateltavista vieraita. Termejä ei saa kuitenkaan selittää millään tavalla ellei haastattelijalle ole tarjolla kysymyskohtaista introa, joka tulee aina lukea. Jos vastaaja ei ole koskaan kuullut jostain mainitusta energianlähteestä, valitaan piilotettu vastausvaihtoehto 6 = "*En ole aiemmin kuullut tällaisesta energianlähteestä*".

D20-D21: Kysymykset ovat identtisiä helpottamaan lomakkeelle etenemistä, ja jokaiselle esitetään näistä jompikumpi.

E3: Kaikki eivät välttämättä tiedä vastausta kysymykseen, mutta voit muistuttaa, että *hyvä arvio* riittää.

E9: Kysymyksen intro tulee lukea aina ensin. Introssa kerrotaan, mitä sosiaalietuuksilla ja – palveluilla tarkoitetaan. Tarvittaessa voit lukea intron uudestaan.

E21-E23 / E24-E26 / E27-E29 / E30-E32: Otos jaettu neljään ryhmään ja kysymykset valikoituvat ryhmän mukaan. Kullekin ryhmälle esitetään kolme kysymystä työttömyyskorvauksesta, jonka myöntämisen perusteena tarkastellaan neljän eri ihmisen elämäntilannetta.

E33: Kysymystä edeltävä intro tulee lukea aina ensin.

E33-E37: Kysymykset voivat olla vastaajalle paikoin hankalia. Yleinen arvio tai käsitys on riittävä. Kysymys luetaan juuri siinä muodossa kuin se on kirjoitettu. Tarvittaessa haastateltavalle voi antaa hieman "lisäaikaa" vastauksen antamiseksi.

E36 / E37: Kysymyksissä on intron lisäksi listattu asioita (musta pallo), jotka luetaan vastaajalle ilman taukoa. Tämän jälkeen haastateltava antaa vastauksensa vastausvaihtoehdoista, jotka on listattu vastauskortin alaosaan. *Näitä ei lueta haastateltavalle.* On tärkeää huomioida, että vastaajan tulee ajatella vastauskortilla kuvattua perustulokuvausta, **ei** esimerkiksi Suomessa käytöön otettavaa perustulokokeilua.

E39: Jos haastateltava ei ole työssä tai ei ole koskaan ollut työssä, eikä etsi työtä (esim. eläkkeellä) valitse vastauskortilta piilotettu koodi '5' vastaukseksi.

F1-F4 (kotitalouden jäsenet): kotitalouden jäseniä ovat kaikki ne, jotka kuuluvat samaan ruokakuntaan ja asuvat pysyväisluonteisesti samassa osoitteessa. Nimen, sukupuolen, syntymävuoden ja sukulaisuussuhteen voi ilmoittaa maksimissaan 16 kotitalouden jäsenestä.

F11 (laillinen siviilisääty): haetaan laillista siviilisäätyä, ei laillisesta tilanteesta jollakin tavalla poikkeavia asumis- tai elämisjärjestelyjä.

F15 & F44 & F52 & F56 (koulutusaste): tarkoitetaan koulutusta, joka johtaa johonkin tutkintoon. Jos tutkinto on suoritettu ulkomailla, pyydä haastateltava arvioimaan mitä tasoa se vastaa luokituksessa.

F16 (koulutus): koulutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkea opiskelua peruskoulusta yliopisto-opintoihin. Työnantajan järjestämää työpaikkakohtaista opetusta ei huomioida. Vuosien yhteismäärä pyöristetään täysiin vuosiin. Tarvittaessa pyöristetään (esim. 2 vuotta ja 4 kk = 2 vuotta ; 2 vuotta ja 6 kk = 3 vuotta jne.). Jos haastateltava on opiskellut puolipäiväisesti neljä vuotta, lasketaan tässä, että hän on opiskellut kaksi täyttä vuotta. Armeijaa ei lasketa. Tohtorin tutkintoon johtanut opiskelu lasketaan mukaan (täysinä vuosina).

F17a-F17d: Kysymyksessä F17a koodataan kaikki sopivat vaihtoehdot. Jatkokysymykset määräytyvät a-kohdan mukaan. Kohdassa F17c merkitään vain **yksi** vaihtoehto, pääasiallinen toiminta viimeisten 7 päivän aikana. Tarvittaessa utele, jos haastateltava ei osaa sanoa. Kohtaa F17d ei kysytä: jos on vastattu kohtaan c, koodaa vastaus kohtaan d; muussa tapauksessa kopioi vastaus kohdasta a.

F21. (Palkansaaja/yrittäjä tms.) Merkitään apurahansaajat/freelancerit/ammattinharjoittajakohtaan palkansaaja. Jos kaksi tai useampaa työtä: valitaan se, johon tehdään enemmän tai eniten työtunteja, jos tehdään sama määrä työtunteja viikossa, valitaan se, josta maksetaan paremmin.

F24 (työpaikan koko): etätyö merkitään kohtaan yksi (alle 10), jos haastateltava työskentelee suurimman osan työajastaan yksin etätyössä. Jos yksin tehtävää etätyötä on alle puolet työajasta, merkitään varsinaisen työpaikan henkilömäärän mukaan.

F29 (työaika): useimmiten työaika on määritelty työsopimuksessa, mutta joissakin tapauksissa se voi olla muotoutunut käytännössä.

F33 & F47 & F54 & F58 (ammatti): ammattinimikkeellä tarkoitetaan pääasiallista ammattia. Kyseessä voi siis olla tämänhetkinen tai aikaisempi ammatti, jos haastateltava on työelämän ulkopuolella. Jos haastateltavalla on useampi kuin yksi työ tai ammatti, merkitään se ammatti, jonka harjoittamiseen kuluu enemmän viikoittaista aikaa. Jos aikaa kuluu saman verran, merkitään se työ, josta haastateltava saa suuremmat ansiot.

Kirjoita ammattinimike ja koodaa se. Jos ammatille ei löydy koodia, on tärkeää, että ammatti on kirjoitettu tarkkaan (esim. minkä alan insinööri). Eläkeläisillä otetaan huomioon pääammatti aktiiviaikana.

F36 (työttömyys): lomautetut lasketaan työttömiksi

F41 (tulot): kotitalouden tuloilla tarkoitetaan kaikkia nettotuloja, joita kotitaloudella on verojen ja muiden pakollisten vähennysten jälkeen. Näin ollen mukaan kuuluvat palkkatulot, eläketulot, saadut tulonsiirrot (toimeentulotuki, asumistuki, lapsilisät yms.), korko- ja vuokratulot, muut kuin satunnaiset myyntivoitot jne. Myös auto- ja puhelinetu kuuluvat mukaan, mikäli ne pystytään laskemaan euroissa.

F52-F59 (vanhempien tausta): jos biologisista vanhemmista ei ole mitään tietoa, kysymykset koskevat kasvattivanhempia

F53 & F57 (isän/äidin pääasiallinen toiminta): isän/äidin poissaolo tarkoittaa, että isä/äiti oli poissa perheen arkielämästä siinä määrin, ettei hänen ammatistaan ole tietoa.

F60 (kurssille osallistuminen): kysymys koskee myös opiskelijoita.

H-osio: väittämät ovat ”hän” muodossa. Haastateltava luonnollisestikin arvioi *itseään*.

I-osio: Osio sisältää testikysymyksiä koeasetelmalla. Otos jaettu kolmeen osaan ja kysymykset esiintyvät lomakkeella hyppyrakenteena. Tärkeää on kertoa haastateltavalle, että ei ole tarpeen miettiä aiempiin vastaavanlaisiin kysymyksiin antamiaan vastauksia, vaan tarkoituksena on edelleen antaa ensimmäiseksi mieleen tuleva vastaus.

J-osio: haastattelutilannetta koskevia kysymyksiä ei luonnollisestikaan voi täyttää muilta kuin haastatelluilta. Kysymykset voi täyttää heti haastattelun jälkeen tai myöhemmin kotona, tilanteen mukaan.

N-osio: asuinympäristökysymyksissä haastattelija arvioi aluetta sen hetkisen tilanteen mukaan. Vastaamisessa voi tarvittaessa käyttää paikallistuntemusta tai jopa Google Earth – sovellusta. **Kysymykset täytetään kaikista kohteista, haastatelluilta ja kadoilta, mutta ei ylipeittokohteilta.** Jos haastattelu tehdään tilapäisessä osoitteessa, kysymykset täytetään tilapäisen osoitteen perusteella. Opiskelijoilta kysymykset täytetään asuinpaikkakunnan mukaan riippumatta siitä, missä hän on kirjoilla. Huomioi koulutusmateriaaleissa olevat kuvat N-kysymyksiin liittyen (Heikki Ervastian esitys).

10. LOPUKSI

Yhteydenpito Tilastokeskuksen tutkijoihin ensisijaisesti sähköpostitse:

Anna-Kaarina Potila anna-kaarina.potila@stat.fi

Marika Jokinen marika.jokinen@stat.fi

Kansallinen ESS-koordinaattori, Turun yliopisto:

Heikki Ervasti heikki.ervasti@utu.fi

Menestystä kenttätyöskentelyyn!